

HKS 23 Albert Edelfeltin ateljeemuseo

Suojelu- ja rauhoituspäätökset

Ateljee on merkitty asemakaavassa säilytettäväksi. Se kuuluu Maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön.

Maanomistus

Albert Edelfeltin Säätiö omistaa ateljeerakennuksen ja tontin.

Historia

Albert Edelfelt oli taidemaalari, graafikko ja kuvittaja (1854-1905). Hän oli 1800-luvun lopulla Suomen taiteen johtohahmo ja loi pohjaa Suomen kulttuurin kansainväliselle arvostukselle. Hänen toi maalauksillaan esiin suomalaisen kansan, metsän ja saaristomaiseman. Hän oli myös suosittu muotokuvamaalari Euroopan hoveissa. Henkilökohtaisilla suhteillaan hän sai suomalaisille oman paviljongin Pariisin maailmannäyttelyssä vuonna 1900, niin että suomalaiset saattoivat esiintyä omana ryhmänään.

Albert Edelfelt syntyi vuonna 1854 ja eli nuoruutensa kesät Kiialan kartanossa. Hänen isänsä oli ruotsalaissyntyinen arkkitehti Carl Albert Edelfelt, joka toimi uransa lopussa korkeassa virassa, yleisten rakennusten ylläpidon ylläpitäjänä. Hänen äitinsä Alexandra Brandt oli taiteellisesti lahjakas porvoalaisen laivanvarustajan tytär. Jo kouluaikanaan Albert Edelfelt opiskeli piirtämistä yksityistunneilla ja Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulussa. Hän valmistui ylioppilaaksi vuonna 1871 ja pääsi Keisarilliseen Aleksanterin-Yliopistoon lukemaan latinaa, kreikkaa ja historiaa. Hän lopetti opintonsa vuoden jälkeen mutta jatkoi yliopiston piirustussalilla piirtämistä. Vuonna 1873 hän opiskeli Antwerpenin taideakatemiassa ja seuraavina vuosina Pariisin École des Beaux-Artsissa. Edelfelt asui Parisissa tunnettuna taiteilijana vuoteen 1891, mutta tuli aina kesiksi 'kotiin' Porvoon pitäjään.

Alexandra Edelfelt vuokrasi vuonna 1879 meren rannalla Haikon kartanolta kesähuvilan. Seuraavana vuonna perhe osti Haikon kartanon mailta toisen rakennuksen, josta tuli taiteilijan kesäkotina 26 vuoden ajaksi. Ateljee rakennettiin huvilan villiintyneen puutarhan viereen kalliomännikköön vuonna 1882. Porvoon saaristo edusti taiteilijalle isänmaata ja sen asukkaat suomalaisuutta. Haikossa ja Hamarissa asui 1800-luvulla kalastajia, kartanoiden, maatalouden ja laivanrakennusteollisuuden työväkeä. Heidän joukosta Albert Edelfelt löysi malleja ja erilaisia ihmistyyppisiä. Ympäristö tarjosi monenlaisia maisemia ja Suomen suven kuulautta. Hän maalasi jo ensimmäisenä Haikkoon kesänä vuonna 1879 uudentyyppisen naturalistisen laatukuvateoksen 'Lapsen ruumissaatto'. Se voitti mitalin Pariisin salongissa ja loi hänen kansainvälisen maineensa perustan. Hän maalasi Haikkoossa yli 220 teosta.

Huviloilla ja kartanoissa vietettiin varsinkin kesäisin vilkasta seurapiirielämää. Edelfeltit seurustelivat kesäkodissaan Haikon kartanon von Etereiden ja heidän pietarilaisvieraidensa sekä naapurikartanoiden väen ja huviloiden kesävieraiden kanssa. Heillä kävi vieraita Porvoosta, Helsingistä ja Euroopasta.

Edelfeltin kuoleman jälkeen suomalaiset kulttuuripersoonat perustivat yhdistyksen "Konstnärsföreningen till Albert Edelfelts minne". Se hankki varat ja kunnosti Edelfeltin ateljeen museoksi vuonna 1951. Yhdistys muutettiin myöhemmin säätiöksi, jonka tehtävänä on vaalia Albert Edelfeltin muistoa ja pitää huolta taiteilijan ateljeemuseosta.

Maiseman kehitys

Kuva . Ateljee rakennettiin huvilan viereen kallioiselle niemelle. Aita piti metsissä vapaasti laiduntavan karjan poissa pihapiireistä ja viljelyksiltä.

Ateljeen ikkunasta näki männikön lävitse merelle ja kesähuvilan puutarhaan. Sen lähimaisemassa oli kansallisromanttisen ajan maalauksissa näkyviä luontotyyppisiä ahoja, koivikoita ja haavikoita sekä kalliomaiden männiköitä. Kesähuvilaa ympäröi vähän villiintynyt pihapuutarha. Ateljeelta avautui näkymä maatalousmaisemaan Haikon kartanon viljelyksille ja laitumille. Vastapäisellä rinteellä näkyi Haikon kartanon uusi nikkarityylinen päärakennus, hedelmätarhat ja englantilaistyylinen maisemapuisto kukkaniittyineen ja puukujanteineen. Merenrannassa oli hiekkarantoja, kallioita ja rantakivikoita. Kartanon takana sijaitsevalta Telegrafbergetiltä aukesi huikea näkymä Porvoon saaristoon ja Haikkoonselälle, jossa oli redillä suuria purjelaivoja ja höyrylaivoja. Huvilan rannasta näkyi Hamarin kylään ja Sahasaarten teollisuusalueelle. Hamarin kylässä oli Porvoon kaupungin tavaraliikenteen satama ja kalastajien satama sekä telakka, jossa rakennettiin laivoja. Sahasaarilla oli höyrysaha ja sahatavaravarastoja sekä puutavaran vientisatama.

Ateljee säilyi entisellään niin kauan kuin sisaret elivät ja viettivät aikaa kesäpaikassa. Sitten huvila ja ateljee palasivat kartanon omistukseen. Ateljeen kunto huononi ja sitä käytettiin varastona. Vuonna 1936 kaiverrettiin kallioon muistokirjoitus taiteilijan työskentelystä Haikossa. Ateljee ympäristö muuttui, kun Haikkooseen alettiin 1950-luvulla rakentaa omakotialuetta. Silloin ateljee kunnostettiin ja sen viereen rakennettiin rakennus, jonka tarkoituksena oli toimia taiteilijakotina tai intendentin asuntona. Kunnostuksessa muutettiin ateljeen ulkoasua mm. maalaamalla nurkkalaudat valkoiseksi. Museotoimintaa palveleva rakennus on 1950-luvulta. Ammattikoulun alueelle on rakennettu asuntola- ja koulutiloja 1950-luvulta 1990-luvulle.

2000-luvun alussa

Ateljee on kunnostettu ja sen pihapiiri on pääosiltaan yhä kallioisen karu. Vain pieni istuinryhmä ja kukkaistutukset tuovat pihaan vierasta vaikutelmaa. Puustoa on hoidettu niin, että männikkö muistuttaa alkuperäistä metsää ateljeen vierellä. Ateljeelta on avattu näköyhteys merelle puustoa poistamalla. Kesäkodille sen sijaan ei ole näköyhteyttä.

Ateljeessa on esillä Albert Edelfeltin työskentelyyn liittyvää alkuperäistä esineistöä, piirroksia, maalauksia, heliogravyyreja ja valokuvia.

Ateljeen ympäristöön on rakentunut tiivis pientaloalue. Ammattikoulun kerrostalot hallitsevat miljöötä. Museon sivurakennukseksi on suunnitteilla uusi rakennus näyttelytoimintaa varten.

Erityiset arvot

Ateljeen arvo on sen aitoudessa. Ateljee on säilynyt sisältä lähes alkuperäisessä vaatimattomassa asussaan. Sen sisustus antaa hyvän kuvan kuuluisan taitelijan kesäajan työskentelytilasta 1800-luvun lopulla. Ateljeen ympäristössä alkuperäistä maisemaa edustavat enää vain karu kalliomaasto, männikkö sekä runkojen välistä näkyvä meri. Muuten rakennettu ympäristö ja kulttuurimaisema ovat täysin muuttuneet. On hienoa, että ateljee on museona ja yleisö pääsee käymään siellä.

Uhkatekijät, herkkyys ja mahdollisuudet

Ateljeen sisustus kertoo alkuperäisestä käytöstä. Ulkoasua on muutettu maalaamalla nurkkien laudoitus valkoiseksi, mikä mukailee romantisoivaa käsitystä hirsimökeistä. Pieni ateljeerakennus vaatii jatkuvaa kunnossapitoa. Korjauksissa voidaan palauttaa muutettuja piirteitä. Albert Edelfeltin työtä esittelevä materiaali vahvistaa mielikuvaa maisemamaalauksen työstä. Esillä olevat painokuvat antavat kävijälle käsitystä taiteilijan tuotannosta. Mutta liiallinen kaupallinen materiaali voisi hämärtää vaikutelmaa yksinkertaisesta työtilasta.

Ateljeen lähiympäristössä ovat karuus ja kallioinen vaikutelma tärkeitä. Ateljeen pihapiirin vaikutelma muuttuu herkästi ristiriitaiseksi, jos siihen tuodaan kalusteita ja somisteita. Karun kalliomännikön luonnetta ateljeen ympäristönä voidaan korostaa siten, että kaikki vierailijoita palvelevat varusteet sijoitetaan uuden rakennuksen yhteyteen. Karu maasto kestää hyvin suurtakin kävijämäärää, mikäli kulku ohjautuu vanhoille poluille. Esteetöntä kulkua ei voi järjestää ilman miljöön luonteelle vieraita käytäviä. Metsä edellyttää jatkuvaa hoitoa. Näkymä merelle umpeutuu nopeasti, jos tontille kasvavaa vesakkoa ja taimikkoa ei säännöllisesti harvenneta tiedostaen puuston hidas uusiutuminen.

Ateljee sijaitsee nykyisin varsin tiiviisti rakennetussa Haikkoossa. Sen pohjoisrajalla on rakentamaton rivitalotontti ja etelärajalla tehokkaasti rakennettu koulutontti. Kaksikerroksisten rivitalojen rakentuminen tulee muuttamaan ympäröivää maisemaa, kuten myös uuden näyttelytilan rakentaminen. Nykyisiä koulurakennuksia voisi osittain peittää istuttamalla niiden ja ateljeen väliin männikköä ja koivuja, mutta istutukset tulisi tehdä pääasiassa koulun tontille.

Asemakaava

Ateljeemuseon tontti on kaavoitettu museorakennusten korttelialueeksi. Ateljee on merkitty säilytettäväksi. Sivurakennukselle on merkitty rakennusoikeutta 200 k-m². Tontilla tulisi kaavan mukaan olla kaksi autopaikkaa, mutta se ei ole kalliomaastossa mahdollista ilman maisemaa pilaavia louhintoja. Autopaikat voidaan osoittaa viereiselle yleiselle pysäköintialueelle, jossa on myös asiakaspaikoitus. Kaavaa ei ole tarpeen muuttaa kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden vuoksi.

Käyttösuunnitelma ja rajoitukset

Museokiinteistö on yksityisessä omistuksessa ja asemakaavan mukaan museokäytössä.

Hoidon suositukset

Miljööön hoidolla olisi suotavaa säilyttää ateljeelta näköyhteys merelle. Miljöökuvan kehittämisessä voidaan pyrkiä alkuperäiseen vaikutelmaan. Ympäristön uusien rakennusten näkyvyyttä ja hallitsevaa asemaa voidaan heikentää mäntyjä istuttamalla ja kasvattamalla mäntyjä riittävän harvassa. Kun männyillä on riittävästi tilaa kasvaa, niiden alaoksat säilyvät elinvoimaisina ja näkymiä peittävinä.